

cas, en els parlars gascons sembla, en conjunt, que hi hagi rastres bastant certs d'aqueixa preexistència del nostre mot que suposàvem abans.

En fi, si en castellà hi ha un eclipsi total, el mot reapareix netament en portuguès. *Fressura* port. és precisament «conjunto das vísceras mais grossas de alguns animais, como pulmões, coração, fígado». I allà fóra ben difícil no rebutjar l'opinió de Wartburg que sigui un manlleu del francès: no sols és recollit com a normal tant en els diccionaris antics com recents, tant del Brasil com de Portugal (Moraes, Lima-Barroso, Figueiredo, Cortesão, P. Machado, etc.), sinó que hi està documentat des de massa antic: «salvo de cabritos, e de *fresura*, e cortelhas, e de cordeiros» en els *Foro V* de Beja, que suposo no deu ser posterior al S. XIV (Inéditos de *Hist. Port.*); «e neeste espaço meterom as tripas e a *fresura* com coração, todo com o tinham guardado» en la *Crón. do Infante Sto. Fernando* del S. XV, «isto é *fesura* de sapo / que estaa neste gardanapo», en un escriptor de tanta puresa popular com Gil Vicente, princ. S. XVI; i finalment en el clàssic historiador d'Índies F. Mendes Pinto (mj. S. XVI); i no solament en clàssics (encara d'altres), sinó que és mot popular dialectalment fins a la mateixa frontera castellana, perquè encara s'usa a la Sierra de Gata, a Eljas, de parlar portuguès fronterer, ja en la província de Cáceres.

No es veu més que un entrebanc per identificar-ho del tot amb el nostre mot, i només hi ha un entrebanc fonètic per remuntar-se junt amb el català i el francès a una mateixa base formal: la -ss- i no -ix-; això fóra verament una raó per sospitar manlleu del francès modern *fressure*, si no fos el nombre, antiguitat i qualitat dels testimonis, constant des de l'Edat Mj., que en un terme d'aquest significat popular, no hi sembla pas compatible. La -ss- fa certament escrúpol: potser alguna contaminació? Es podria pensar en una barreja amb *FARSURA* o *FARSA*, que designés un farcit de menuts o de carn —en el qual és ben raonable admetre que les freixures fessin bon paper—, i realment hi ha en portuguès una variant amb la *r* desplaçada on podríem veure una confirmació d'aquest suggeriment: Gil Vicente, que he citat, usa *fesura* per *fresura*, i en portuguès tradicional s'havia usat una variant *forçura*, *forçureira*, que Moraes sembla haver preferit, fins que es va adonar que Mendes Pinto havia escrit *fressura*. En els patuesos de França el tipus *fesura* té gran extensió en totes les regions.

En fi tenim el fr. *fressure*, mot rigorosament sinònim del català, constant en la història de la llengua des de princ. S. XIII, i avui estès dialectalment a tots els dominis dialectals, del centre, del Nord, de l'Oest i de l'Est, fins a Lió, Savoia i el fons de Suïssa. I el seu ètímon *FRIXURA* (o derivació de *FRIXARE*), que ha estat admes generalment (des de S. Bugge, 1874, *Rom.* IV, 355), amb més o menys decisió o reserva (*REW*, 3526, *EWFS*, Bloch, *FEW* III, 814-5, Moll, *l.c.* i *AlcM*): el significat bàsic seria, doncs, 'freginat, fregidura de menuts'.

Almenys del punt de vista de la semàntica aquesta

etimologia és irreprotxable i compta amb molts i ben coneguts paral·lels. 'Freixura' es diu *asadura* en castellà fins avui; en aragonès hi ha *freidura*, variant *fredura* «las entrañas», a Casp (*BDC* XXIV, 181); i ja Ménage assenyala en el S. XVII que a Saintonge en deien la *fricassée*. En llatí el participi més clàssic de *FRIGERE* és *FRICTUM*, però *FRIXUS* apareix més tardanament dins l'Antiguitat, i ben aviat en sorgeixen molts derivats (*frixoria*, *frixare*, *frixor*: assator, *CGL* VI, 470, etc.), entre ells *FRIXURA* que no és mot hipotètic sinó ben documentat en el sentit de 'fregidura, acció de fregir', des del S. IV, en St. Jeroni, i en el VI apareix confós amb *frixoria* 'paella'.

Ara bé el resultat fonètic de *FRIXURA* com a *freixura* en català, és bastant clar. En francès, menys, perquè s'hauria d'esperar diftong en la primera síl·laba. Doncs aquesta forma, *froissure*, és realment no sols antiga sinó la primer documentada: en Gauthier de Coincy, princ. S. XIII (cita del *DGén.*); després la llengua vacilla entre *fressure* i *froissure*, del qual hi ha bastants casos solts en els Ss. XIV i XV, encara que de *fressure* sembla que ja llavors n'hi ha més. Modernament ha quedat *fressure* en el francès comú. Però, si examinem les dades del *FEW*, veiem que dialectalment es troben formes amb *o* (Neuchâtel, Ginebra, Clairvaux), i que l'evolució de -eiss- com a *š* o *h* (*frehür*, *ferhür*, *fesür*), en aquest mot té extensió predominant en tots els parlars de l'E. i encara d'altres. No hi ha, doncs, gaire dificultat per aquest costat, sense comptar que hi ha altres casos en francès comú de reducció de -eiss- pretònic a -ess-, com diu Bloch, i que més modernament hem de comptar amb la reducció de -oiss- passant per -wes- a -es- a la manera de *roidir* > *raidir*, etc.

Més entrebanc s'ha trobat en la quantitat de la *i* de *FRIXUS*, *FRIXURA*. D'ençà que Ant. Thomas, en el *DGén.*, va rebutjar l'etimologia *FRIXURA* perquè la quantitat és *FRĪX-*, pertot es troben ecos d'aquesta objecció; i això ha conduït els uns a recercar etimologies enterament diferents (Grammont, Fouché), els altres a trobar-hi explicacions auxiliars que eliminessin aquesta objecció (Gamillscheg, seguit per Bloch i Wartburg).

Tanmateix hauria calgut començar per preguntar-se: ¿és veritat que *FRIXUS* tingué *ī* llarga com *FRIGERE*?¹¹ Car això, no havent-hi diferència en les escansions dels versos, és un postulat que només es funda en la quantitat de *FRIGERE* (acompanyada, sens dubte, de la de *FRICTUS*, però aquest pot ser causat per la analogia). La quantitat de la *i* en el tema de supí sovint no és la mateixa que en el de present; no sabem bé per què hi havia *frehtu* en ombra (= *frictum*): ¿no seria per això? El cas més conegut és el de *DĪCŌ/DĪCTŪS*: l'alternància indoeuropea *DĒIKŌ/DĪKTŌ-* era natural i hagué de restar molt estesa. Almenys en part el cas es repeteix en altres verbs i formes semblants. *FRĪXUS* sembla haver almenys coexistit amb *FRĪXUS* de *FRĪGĒRE*: veg. supra *feixuria*, *feixuriar* (de *FRĪXORIUM*, en l'article *FRĪXAR*), i Bergamo i Cremona *fes* 'molt' (Mussafia, *Beiträge*, 43); hi ha *lixa* i *lixivum* (it. *lesso*, cat. *lleixiu*) enfront de *liquare* i *obliquus*; en llatí visqueren